

KAZAK TÜRKLERİNDE AĞIT

*Bu tür şiir şekilleri Orta Asya'dan derlenerek orta asırda yazılmış
Divan-ı Lügat-it-Türk, Kutadgu Bilig ve Oğuzname gibi ünlü
eserlerimizde ve bütün destanlarımızda görülmektedir.*

Muhtarkan ORAZBAYOĞLU

Türk halkına ait ağıt adedinin, çok eski devirlerden beri var olduğu bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda bu konuda bazı belgeler bulunmaktadır. Çin kaynaklarının en eski devirlerde, M.Ö. I. asırlarda yazılmış edebiyat eserlerinin birinde tanınmış «Şi Cin» yani şiirler kitabı adlı eserde, Çinceye çevrilerek kaydedilmiş Hun'lara ait ağıt şekillerinin olduğunu görmekteyiz. Örneğin; adı geçen Çin'ce kaynağın «Yolculuğa çıkarken» adlı bölümünde «Han Sülalesi Tarihi» adlı eserin «Kuzey Hun Tayfası Hakkında» bölümünde şöyle bir açıklamalı kaynak vardır: «Hun tayfaları, kendi topraklarından Çin askerleri tarafından kovulduktan sonra ağlayarak şöyle söylemiştir:

Yılan dağımı kaybettim
Sürülerim belki aç kalır.
Örken dağımı kaybettim,
Sülalem belki aç kalır.»

Görülüyor ki ağıt adeti Türk milletinde çok eski günlerden gelmiş bir

adettir. İnsanın ölümü veya kıymetli bir varlığını kaybetmiş olduğu esnada ortaya çıkmış böyle bir acı duygusunu ifade etme âdeti genellikle, şiirlerle ifade etmek adeti sadece Türklerde olan bir adettir. Bu tür şiir şekilleri Orta Asya'dan derlenerek Orta asırda yazılmış «Divan-ı Lügat-it-Türk», «Kutadgu Bilig» ve «Oğuzname» gibi ünlü eserlerimizde ve bütün destanlarımızda görülmektedir. Örneğin, Alp Er Tonga, Kültegin ve Atilla ağıtları yukardaki görüşümüzü tarihi kaynak olarak da doğrulamaktadır.

Orta Asya Kazak Türklerinin ağıtlarından bazı örnekler vermek gerekirse, bu makalemizde kısaca şöyle anlatmak mümkündür.

Orta Asyada yaşayan Kazak Türkleri arasında günümüze kadar mevcut olan ağıt türü, çoğunlukla ölmüş insanların hayatını, hayattayken yaptığı iyiliklerini, milletine yaptığı hizmetlerini dile getirerek, onun kaybindan duyulan acıları belirtir. Ge-

nellikle, ölenin toplumdaki yerine göre, onun öldüğü günde baş sağlığı dilemeye gelenler evine geldiği sıralarda, ağıt söylenmesi çok eski günlerden beri bir âdet olmuştur. Ölen kişi sıradan biri olursa, o zaman ağıt söyleyenler sadece akrabalarıdır. Eğer, ölen toplum lideri veya ünlü biri olursa, o zaman, önceden seçilen ünlü ozanlar ağıt söylemeye mecburdur. Örneğin, Kazak Türkleri tarihinde ünlü bir lider olarak tanınmış **Abılay Hanın** ölümü sırasında, Kazak Türklerinin o çağdaki en ünlü ozanlarından **Ümbetay**'ın yedi gün ağıt söylediği bilinmektedir. Onun söylediği ağıtlardan söyle bir örnek vermek mümkündür :

Opasız dünya calğan-ay,

Basıma kaygı salğan-ay.

Baspanam bolğan Abılayım,

Kulazıp ornın kalğan-ay...

(Vefasız dünya yalan-ah,

Başımıza acılar gitirdi-ah.

Liderim ölmüş Abılayım

Tahtım kimsesiz boş kaldı-ah...)

Aşağıda, Kazak Türklerine ait olan bazı ağıtlardan örnekler vermeyi de uygun gördük. Burada, çocuğun babası ve annesi, annesinin çocuğu için söylediği; ünlü insanlar için söylenmiş ağıtlardan bazı örnekler sunacağız :

Çocuğun babası için söylemiş olduğu ağıt :

Karalı belbev belimde,

Azalı boldım cerimde.

Ataşım senen ayrılıp,

Üzildi mine belim de.

(Karalı kemer belimde,

Üzüntülü oldum yerimde.

Babacım seni kaybettim,

Kaygıyla üzüldü canım da.)

Çocuğun annesi için söylemiş olduğu ağıt :

Kök ormanım karaydı-av,

Capırağım sarğaydı-av.

Anaşımnan ayrıldım

Kaygım kaytıp taraydı-av.

(Yeşil ormanım karardı-ah,

Yapıraklarım döküldi-ah.

Annecimi kaybettim

Acıya deren daldım-ah.)

Annenin çocuğu için söylediği ağıt:

Künim karayıp tutıldı-ay,

Caralı canım cırtıldı-ay.

Calgızımnan ayrıldım

Ömirim menin sarkıldı-ay.

(Karardı güneşim tutıldı-ah,

Yaralandı canım yırtıldı-ah.

Yalnız çocuğumu kaybettim

Hayatımın sonu geldi-ah.)

Kahramanlar için söylenen ağıt :

Askar bir tavidin töbesi,

Elimnin biyik belesi.

Ayrıldık senen armanda,

Kaygırdı Kazak balası.

(Yüksek bir dağın tepesi,

Halkımın güven kalesi.

Kaybettik seni savaşta,

Acı çekti Kazagın hepsi.)

Ana yurdu kaybedince söylenen ağıt :

Kara tavidin basman köş keledi,

Köşken sayın bir taylak bos keledi.

El-curtınan ayrılıp kıyın eken

Eki közden möldirep cas keledi.

(Kara dağın başından göç geliyor,

Göç sonunda bir yavru boş geliyor.

Ana yurttan ayrılmak çok zormuş

İki gözden damlayan yaş geliyor.)